

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

ПЛАСТУН ОЛЕКСІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

УДК 658.15.012.8:336 (043.5)

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА
СФЕРИ МАТЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2007

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку та аудиту ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Наукові керівники: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
Москаленко Володимир Петрович,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
професор кафедри бухгалтерського обліку та аудиту;
кандидат економічних наук, доцент
Дутченко Олег Миколайович,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Білик Марія Дмитрівна,
Київський національний економічний університет,
професор кафедри фінансів підприємств;
кандидат економічних наук, доцент
Рябушка Людмила Борисівна,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
доцент кафедри фінансів

Захист дисертації відбудеться “25” січня 2008 р. о 13 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий “20” грудня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним із важливих завдань економічної науки є формування принципів, методів та інструментарію забезпечення безпеки суб'єктів підприємництва. При цьому головна увага повинна приділятися формуванню цілісної системи фінансової безпеки, оскільки в економічній системі все більшого значення набувають відносини щодо управління фінансовими ресурсами та оптимізація їх використання, а також фінансові важелі і методи, що забезпечують стабільну та ефективну діяльність суб'єктів підприємництва.

Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва повинна використовувати надбання сучасної економічної науки і діяти постійно, а не за фактом настання кризи, тобто суб'єкти підприємництва мають заздалегідь попереджати розвиток кризових явищ, забезпечуючи власну ефективну діяльність. З огляду на це актуальними стають: наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення методичного забезпечення моніторингу фінансового стану підприємства та зовнішніх факторів з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів кризи, дослідження основних факторів, що її обумовлюють; створення і реалізація заходів щодо запобігання кризам і попередження банкрутства; контроль за виконанням заходів з формування фінансової безпеки і оцінка отриманих результатів шляхом використання фінансового інструментарію. Здійснення зазначених заходів створить дієвий інструмент запобігання кризам, забезпечення стабільної та ефективної фінансової діяльності.

Теоретичними дослідженнями у сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими теоретичними аспектами, необхідними для формування системи фінансової безпеки, займалися такі вчені, як: Е. Альтман, Дж. Аргенті, О.І. Барановський, В. Бівер, М.Д. Білик, І.А. Бланк, О.Д. Василик, К.С. Горячева, А.О. Єпіфанов, М.М. Єрмошенко, Г.П. Іванова, С.М. Ілляшенко, В.Г. Крижанівська, В.В. Ковальов, Е.М. Коротков, Л.О. Лігоненко, Р. Ліс, Т.М. Мельник, В.П. Москаленко, Є.В. Новосядло, Б.А. Райзберг, Р. Таффлер, О.О. Терещенко, С.Я. Салига, Г.М. Скударь, Е.А. Уткін, О.І. Хитрін та багато інших.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення теоретичних і практичних аспектів щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, мусимо вказати на необхідність подальшого розвитку теоретичної бази з даної тематики. На сьогодні є цілий ряд невирішених проблем у цій сфері, зокрема, це проблеми фінансової діагностики та прогнозування кризових явищ, вибору фінансових важелів і методів для забезпечення фінансової стабільності та ефективної діяльності, а також оцінки їх реалізації.

Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значимість та практичну спрямованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибраний напрямок дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідницької теми, над якою працює колектив співробітників ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” – “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності” (номер державної реєстрації 0102U006965). До звітів за цією темою включено пропозиції автора щодо розробки системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та побудови і впровадження окремих її підсистем, зокрема: науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва різних видів економічної діяльності, що базуються на використанні типових діапазонів зміни ключових показників аналізу фінансового стану, а також запропонований автором перелік оптимальних фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва залежно від виду їх економічної діяльності.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробці теоретичних і методичних засад фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва, а також практичних рекомендацій щодо удосконалення окремих її елементів.

Виходячи з цієї мети, були поставлені наступні задачі:

- розкрити сутність поняття “фінансова безпека суб'єктів підприємництва” та визначити її місце в системі фінансової безпеки держави;
- охарактеризувати основні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва;
- проаналізувати теоретичні аспекти забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- визначити та оцінити основні недоліки існуючої методології у сфері забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- розробити методичні підходи до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва сфери матеріального виробництва;
- обґрунтувати необхідність посилення ролі соціально-організаційних факторів при забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва;
- запропонувати методичні підходи до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва;
- розробити основні складові системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва.

Об'єктом дослідження є фінансова безпека суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва.

Предметом дослідження є система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва.

Методи дослідження. Дослідження теоретичних основ фінансової безпеки суб'єктів підприємництва здійснювалося за допомогою порівняльного аналізу, системного підходу та інших загальнонаукових методів. Розробка

системи фінансової безпеки базувалася на методах синтезу, дедукції, експертних оцінок, статистичного аналізу. При створенні рекомендацій щодо вдосконалення окремих складових запропонованої системи нами були використані економіко-статистичні та економіко-математичні методи, зокрема: вибірка, групування, метод середніх величин тощо.

Обробка даних здійснювалася з використанням сучасних інформаційних технологій і програм. Інформаційну базу дослідження склали дані фактичної фінансової звітності підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що у дисертації вдосконалені теоретичні основи формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва та розроблені науково-методичні підходи до її впровадження з урахуванням сучасного стану і особливостей української економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- теоретично обґрунтовано та розроблено механізм, структуру і принципи побудови системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що включає пов'язані між собою підсистеми діагностики, фінансових важелів і методів, контролю та оцінки, комплексна взаємодія яких дозволяє забезпечити фінансову безпеку суб'єктів підприємництва, що створює необхідні передумови для формування належного рівня фінансової безпеки держави;
- розроблено науково-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва різних видів економічної діяльності, які базуються на використанні типових діапазонів зміни показників аналізу фінансового стану залежно від виду економічної діяльності суб'єкта підприємництва. Запропоновані науково-методичні підходи, на відміну від загальноприйнятих, полягають в одночасному застосуванні якісних і кількісних методів оцінки, що дозволяє підвищити точність фінансової діагностики. Представлені підходи можуть бути використані у практичній діяльності суб'єктів підприємництва різних видів економічної діяльності для здійснення фінансової діагностики та визначення рівня фінансової безпеки;

удосконалено:

- поняття “система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва”, під якою слід розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів діагностичного та контрольного характеру, а також фінансових важелів і методів, що застосовуються для оптимізації використання фінансових ресурсів з метою нівелювання впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. Обґрунтовано роль і місце фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в системі фінансової безпеки держави, розглянуто ключові завдання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, інструменти забезпечення та основні її складові;
- методи оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва, відмінність яких від існуючих полягає у

тестово-анкетному визначенні рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва різних видів економічної діяльності. Запропоновані методи можуть використовуватись у практичній діяльності для оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва залежно від виду їх економічної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- визначення економічного змісту поняття “фінансова безпека суб'єктів підприємництва”, під яким варто розуміти необхідну складову фінансової безпеки держави, що полягає у здатності суб'єкта підприємництва здійснювати свою фінансову діяльність ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. Відмінним є розуміння фінансової безпеки не як певного фінансового стану, а саме як здатності суб'єкта підприємництва протистояти ризикам та діяти ефективно, а також акцентування уваги на тому, що фінансова безпека суб'єктів підприємництва є складовою фінансової безпеки держави. Запропоноване визначення дозволить удосконалити категорійно-понятійний апарат для уточнення економічного змісту фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- положення щодо посилення державного регулювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. З метою підвищення рівня фінансової безпеки держави обґрунтовано необхідність застосування моніторингу, а також фінансових важелів і методів з боку держави для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва;
- методичні підходи до класифікації кризового середовища суб'єктів підприємництва. Базуючись на визначенні критичних ризиків як таких, що з великим ступенем ймовірності можуть викликати кризові явища, було доведено необхідність виділення двох рівнів кризового середовища суб'єктів підприємництва, за якими можна вчасно визначати потенційні загрози в їх діяльності;
- науково-методичні підходи до визначення оптимальних фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва залежно від виду їх економічної діяльності. Запропоновано перелік критичних ризиків суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва для різних видів економічної діяльності та на їх базі розроблено комплекс заходів щодо нейтралізації можливих негативних явищ як з боку суб'єктів підприємництва, так і з боку держави, що дозволить посилити контроль за критичними ризиками суб'єктів підприємництва та підвищити рівень їх фінансової безпеки;
- положення щодо посилення ролі людського фактора при забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва. Обґрунтовано деструктивний вплив державної політики з

муніципалізації об'єктів соціальної сфери на фінансову безпеку держави та суб'єктів підприємництва. Доведено необхідність розвитку соціальної сфери суб'єктів підприємництва як необхідної умови для їх стабільної та ефективної діяльності. Запропоновані положення дозволять підвищити ефект від раціонального використання об'єктів соціальної сфери суб'єктів підприємництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені в роботі теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації доведені до рівня конкретних методик і пропозицій, які можуть бути використані суб'єктами підприємництва різних видів економічної діяльності сфери матеріального виробництва України з метою забезпечення їх фінансової безпеки.

Запропоновані автором методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки на основі типових діапазонів зміни ряду фінансових показників застосовуються у практичній діяльності ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” (довідка від 02.07.2007 № 16-07/429).

Проведений аналіз критичних ризиків дозволив уникнути можливих проблем з фінансовою безпекою на ТОВ “Горобина” (довідка від 26.06.2007 № 1-11-1179).

Внесені пропозиції щодо підвищення рівня фінансової безпеки, сформовані на підставі детального аналізу фінансового стану підприємства, прийняті до впровадження ТОВ “Імпакт” (довідка від 13.05.2007).

Одержані автором результати наукового дослідження були використані в процесі викладання навчальних дисциплін “Фінансова санація та банкрутство підприємств”, “Фінанси підприємств”, “Управління фінансовою санацією підприємств” (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес обліково-фінансового факультету Української академії банківської справи Національного банку України від 27.07.2007).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, які виносяться на захист, отримані автором особисто і знайшли своє відображення в опублікованих працях. Особистий внесок здобувача полягає в: обґрунтуванні необхідності розгляду фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як важливої складової фінансової безпеки держави, поглибленні й конкретизації економічного змісту поняття “фінансова безпека суб'єктів підприємництва”, розробці кількісних та якісних методик оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та розробці системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Особистий внесок здобувача, здійснений у роботах, що написані у співавторстві ([6, 8, 11, 17] за списком опублікованих праць), полягає у дослідженні причин виникнення фінансової нестабільності суб'єктів підприємництва та особливостей банкрутства в Україні [6]; розрахунку і статистичному аналізі основних фінансових показників діяльності суб'єктів підприємництва України [8]; визначенні особливостей банківського фінансування об'єктів соціальної сфери підприємств [11]; оцінці сучасного стану соціальної

сфери на підприємствах України [17]. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати виконаного наукового дослідження дисертації доповідались, обговорювались та одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, серед яких: Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2005, 2006, 2007), Міжнародна науково-практична конференція “Теорія і практика економіки і підприємництва” (м. Алушта, 2006), Міжнародна науково-практична конференція “Дні науки – 2006” (м. Дніпропетровськ, 2006), Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами” (м. Жовті Води, 2007).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 6,3 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,1 друк. арк., у тому числі 11 статей опубліковані у фахових виданнях (з них 3 у співавторстві), 6 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій (з них 1 у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 213 найменувань і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, у т.ч. 31 таблиця на 25 сторінках, 17 рисунків на 13 сторінках, список використаних джерел на 18 сторінках, 20 додатків на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “Теоретичні основи формування фінансової безпеки суб’єктів підприємництва” розглянуто сутність та місце фінансової безпеки суб’єктів підприємництва у системі фінансової безпеки держави, визначено основні загрози фінансовій безпеці суб’єктів підприємництва (ФБСП) та обґрунтовано необхідність формування системи фінансової безпеки суб’єктів підприємництва як основи ефективної та стабільної їх діяльності. Також в розділі проаналізовано теоретичну базу, необхідну для побудови системи фінансової безпеки суб’єктів підприємництва.

У роботі наголошено на необхідності забезпечення фінансової безпеки як на рівні держави, так і на рівні окремих її складових. Аналіз положень Концепції фінансової безпеки України, а також наукових досліджень в цій сфері дозволив схематично представити структуру фінансової безпеки держави та визначити місце безпеки суб’єктів підприємництва в ній (рис. 1).

Проведені дослідження показали, що на сьогодні приділяється недостатньо уваги ФБСП як одній із складових фінансової безпеки держави.

У результаті аналізу різних точок зору на проблему забезпечення ФБСП і трактувань її сутності виділено ключові риси ФБСП, яка:

- забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан;
- сприяє ефективній діяльності суб’єкта підприємництва;

- дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності організації, нейтралізує кризи та запобігає банкрутству.

Базуючись на ключових характеристиках фінансової безпеки, враховуючи визначення, розроблені різними науковцями, автором запропоновано власне трактування сутності фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як здатності суб'єкта підприємництва здійснювати свою фінансову діяльність ефективно і стабільно шляхом оптимізації використання фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня та мінімізації впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

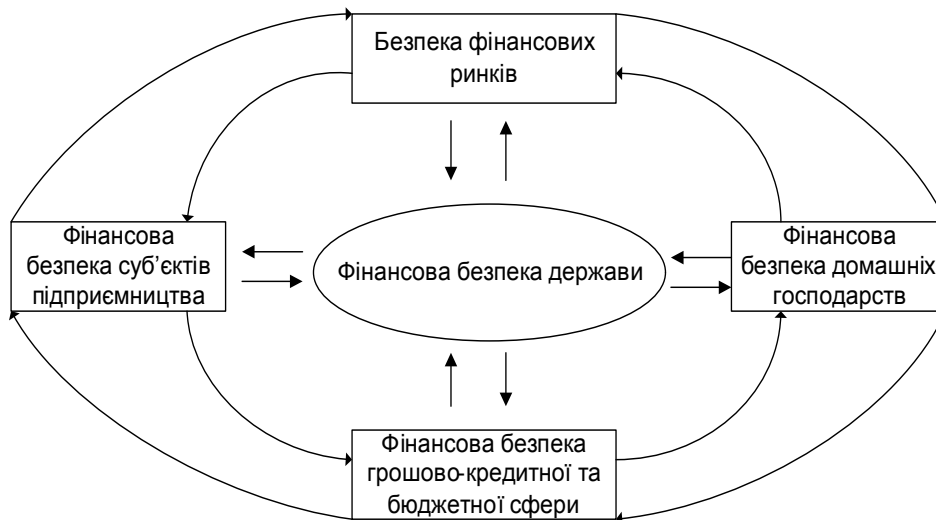

Рис. 1. Місце ФБСП у системі фінансової безпеки держави

Кризові явища обумовлені ризиковою природою діяльності суб'єктів підприємництва. Існує дуже багато ризиків, і контролювати їх усі організація просто не в змозі. Тому в роботі було запропоновано поняття критичних ризиків як таких, що, як правило, призводять до появи глибокої кризи на суб'єкті підприємництва, в результаті чого він стає нездатним вести повноцінну фінансово-економічну діяльність.

Автором рекомендується поділяти кризове середовище організації на два типи: кризове середовище першого рівня, яке включає в себе всі ризики, з якими може зіткнутися суб'єкт підприємництва під час своєї діяльності, і кризове середовище другого рівня, яке включає в себе лише критичні ризики конкретного суб'єкта.

Проведені дослідження показують, що знання у сфері ФБСП умовно можна поділити на кілька груп:

- діагностика фінансового стану суб'єкта підприємництва з метою оцінки ймовірності настання кризових явищ та висновків щодо ефективності його діяльності, а, отже, оцінки рівня фінансової безпеки;
- фінансові важелі і методи нейтралізації кризових явищ та забезпечення ефективного функціонування суб'єкта підприємництва;

- методи контролю й оцінки ефективності заходів щодо забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки.

Таким чином, до основних складових системи ФБСП можна віднести: інформаційно-аналітичну підсистему, підсистему забезпечення фінансової безпеки та підсистему аудиту фінансової безпеки.

Встановлено, що сфера фінансової діагностики здебільшого представлена методиками прогнозування криз та банкрутства (моделі Альтмана, Фултона, Ліса, R-модель, методики, запропоновані державними органами України тощо), методиками комплексної оцінки фінансового стану суб'єктів підприємництва чи окремих складових його фінансово-економічної діяльності, а також рядом якісних методик (метод Аргенті, методика Ковальова, СВОТ-аналіз).

Аналіз сучасної економічної теорії дозволив виділити перелік фінансових важелів (прибуток, ціна, податки (розмір і ставки), кредити (види і ставки), страхові платежі (розміри і ставки), амортизаційні відрахування, фінансове стимулювання, дивіденди, пільги і санкції) та фінансових методів (фінансове прогнозування, фінансове планування, інвестування, кредитування, оподатковування, самофінансування, матеріальне стимулювання, страхування, фінансове регулювання, ціноутворення, фінансовий аналіз, фінансовий облік).

Дослідження сутності і функцій контролю дали змогу зробити висновок про те, що функціонально контроль вирішує цілий комплекс завдань та поєднує в собі всі ключові елементи системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, забезпечуючи взаємозв'язок між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням, розробкою та реалізацією необхідних заходів, оцінкою їх ефективності та формуванням висновків.

Оцінка поточного рівня теоретичної бази для побудови системи ФБСП показала, що існує не тільки принципова можливість побудови системи ФБСП, але і накопичена маса знань у цій та суміжній сферах. Головною проблемою є відсутність чіткої систематизації знань та їхньої адаптації до умов сучасної української економіки.

У другому розділі “Розвиток методологічних засад забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва” розглянуто основні недоліки існуючої методології у сфері ФБСП та запропоновано підходи до удосконалення окремих елементів, необхідних для побудови ефективної системи ФБСП.

Діагностика фінансової безпеки потребує сучасних та адаптованих до особливостей української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на суб'єктах підприємництва. Аналіз ряду українських підприємств різних видів економічної діяльності з використанням найбільш розповсюджених на сьогодні методик прогнозування криз та банкрутства підприємств – моделей Альтмана і моделі R – показав, що вони працюють максимум на 30-40 %, а, отже, непридатні для практичного використання підприємствами України.

Існуюча система нормативних значень коефіцієнтів аналізу фінансового стану підприємства вимагає удосконалення. Крім того, слід проранжувати нормативні значення коефіцієнтів за видами економічної діяльності. Недостатньо дослідженими є питання циклічності розвитку суб'єктів підприємництва і залежності кризових явищ від них, а також ролі людського фактора при забезпеченні фінансової безпеки.

У роботі були уточнені нормативи за ключовими коефіцієнтами фінансового аналізу, а також визначені типові діапазони значень коефіцієнтів за окремими видами економічної діяльності суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва. На базі уточнених даних за нормативними значеннями основних фінансових коефіцієнтів розроблено комплексну методику оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Для цього були розраховані середні значення ряду фінансових показників суб'єктів підприємництва різних видів економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Середні значення ключових фінансових показників діяльності суб'єктів підприємництва за видами економічної діяльності сфери матеріального виробництва України

Вид економічної діяльності	Коефіцієнт зносу основних засобів	Фондовіддача основних засобів	Рентабельність активів	Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт покриття загальний	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт втрати платоспроможності
Хімічне виробництво	0,52	1,56	0,04	0,72	1,56	0,39	1,09
Виробництво машин та устаткування	0,49	0,94	-0,02	0,37	1,67	1,03	0,94
Нафтогазова промисловість	0,46	2,81	0,02	1,01	1,45	1,32	1,07
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	0,58	3,04	0,07	1,18	1,56	0,97	1,10
Виробництво та розподілення електроенергії	0,55	1,74	-0,03	0,69	0,84	1,79	0,95
Легка і харчова промисловість	0,28	2,77	0,01	1,16	1,08	1,41	1,02
Нормативні значення	< 0,50	> 1,00	> 0,05	немає	2,00-2,50	< 1,00	> 1,00

Середні значення основних фінансових показників і типові діапазони за суб'єктами підприємництва сфери матеріального виробництва України представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Середні значення основних фінансових показників і типові діапазони за суб'єктами підприємництва сфери матеріального виробництва України

Назва показника	Нормативне значення	Фактично за підприємствами сфери матеріального виробництва	Типовий діапазон
Коефіцієнт зносу основних засобів	< 0,50	0,48	0,40–0,60
Фондовіддача основних засобів	> 1,00	2,00	1,00–3,00
Рентабельність активів	> 0,05	0,01	–0,02–0,04
Коефіцієнт оборотності активів	немає	0,84	0,40–1,20
Коефіцієнт покриття загальний	2,00-2,50	1,50	0,80–2,10
Коефіцієнт фінансування	< 1,00	1,02	0,40–1,60
Коефіцієнт втрати платоспроможності	> 1,00	1,04	0,85–1,20

Для визначення рівня фінансової безпеки пропонується використовувати інтегральну оцінку з максимальною кількістю балів – 100, розрахунок якої пропонується робити за наступною формулою.

$$\left\{ \begin{array}{l} I = \sum_{i=1}^n MAX_i \times P_i \\ P_i = 1, \quad K_i > t_i \\ P_i = 0,5, \quad K_i \in t_i \\ P_i = 0, \quad K_i < t_i \end{array} \right. \quad (1)$$

де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки;
 MAX_i – максимальна кількість балів за i -м коефіцієнтом;
 P_i – коригуючий коефіцієнт;
 K_i – фактичне значення i -го коефіцієнта.

Максимальні оцінки в балах пропонується розділити на дві групи: 10 балів – для коефіцієнтів зносу основних засобів, фондовіддачі основних засобів, рентабельності та оборотності активів; 20 балів – для коефіцієнтів покриття, фінансування та втрати платоспроможності.

Поправочний коефіцієнт може приймати одне з трьох значень: 0; 0,5 і 1. Вибір поправочного коефіцієнта визначається на основі типових діапазонів, а також рекомендованих нормативних значень окремих коефіцієнтів.

За результатами аналізу суб'єкт підприємництва може отримати один з трьох типів оцінки рівня фінансової безпеки: критичний (менше 60 балів), недостатній (60-80 балів), достатній (80-100 балів).

Використання запропонованої методики оцінки рівня ФБСП сфери матеріального виробництва на базі уточнених нормативних значень коефіцієнтів залежно від видів економічної діяльності значно полегшить роботу

фінансових аналітиків та зробить результати їх роботи більш об'єктивними і такими, що відповідають реальній ситуації в економіці країни.

У роботі була проаналізована роль людського фактора при забезпеченні ФБСП, оскільки однією з найважливіших складових у діяльності суб'єктів підприємництва є трудові ресурси. Саме людський потенціал в остаточному підсумку визначає успішність фірми. Особливу роль він відіграє при виникненні кризових ситуацій.

Шляхом використання різних фінансових заходів суб'єкти підприємництва повинні підвищувати роль людського фактора. Це забезпечить більш ефективну їх діяльність та значно знизить ймовірність настання криз. Одним із варіантів підвищення ролі людського фактора є розвиток на суб'єктах підприємництва соціальної сфери. Завдяки їй працівники одержують не тільки пряму винагороду у вигляді зарплати чи премії, але і цілий ряд непрямих бонусів, які підвищують якість їх життя.

Сьогодні Україна йде шляхом скорочення соціальної сфери на підприємствах, що пов'язано з непродуманою політикою держави відносно муніципалізації її об'єктів. Хоча, як свідчить досвід західних компаній, а також провідних підприємств України, соціальна сфера є необхідною складовою успіху суб'єкта підприємництва, незважаючи на значні витрати на її утримання.

Для оптимізації витрат на утримання соціальної сфери і підвищення ефекту від її використання суб'єктам підприємництва України необхідна раціоналізація соціальної сфери. З цією метою в роботі була запропонована система оцінки внеску підрозділів і працівників у загальні результати діяльності організації, що базується на принципах справедливості, об'єктивності і відкритості. Відповідно до цієї системи з урахуванням запропонованих критеріїв суб'єкт підприємництва оцінює внесок кожного підрозділу і працівника шляхом розрахунку економічного ефекту від їх діяльності. Розподіл соціальних благ здійснюватиметься не за загальним принципом, а індивідуально, виходячи з розміру внеску.

Таким чином, розвиток соціальної сфери на суб'єктах підприємництва може підвищити ефективність роботи персоналу і компанії в цілому, зросте відповідальність працівників за її долю, що в остаточному підсумку допоможе створити необхідні умови для забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

У третьому розділі “Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва” запропоновано систему фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва, а також перевірено її практичну дієздатність шляхом впровадження на суб'єктах підприємництва сфери матеріального виробництва.

Розроблена в роботі система ФБСП являє собою сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що використовуються для оптимізації розподілу фінансових ресурсів з метою нівелювання впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. Вона повинна вирішувати наступні задачі: здійснення моніторингу фінансового стану суб'єкта підприємництва для раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів кризового стану суб'єкта підприємництва; дослідження основних факторів, що обумовлюють його кризовий розвиток; створення і реалізація заходів щодо запобігання кризам і попередження банкрутства суб'єкта підприємництва; оптимізація фінансового управління та забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів; контроль за виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки і оцінка отриманих результатів.

Автором визначено мету, задачі та функції, які має виконувати система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, принципи її побудови, а також запропоновано структуру системи фінансової безпеки (підсистеми фінансової діагностики, фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки та контролю й оцінки результатів), а також визначено її місце в системі господарської діяльності підприємств.

Запропонована система базується на принципах мінливості, об'єктивності, обачності, безперервності й оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, явності в інтерпретації результатів.

Що стосується схеми дії запропонованої системи, то на підставі проведеної діагностики робиться висновок про наявність кризових явищ. Якщо таких немає, то суб'єкт підприємництва продовжує функціонувати у звичайному режимі. Якщо ж ознаки кризи присутні, визначаються фактори, які її викликають, розробляється комплекс фінансових важелів і методів їх усунення. Після реалізації фінансових заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки шляхом повторної діагностики здійснюється оцінка їх результативності та робляться висновки відносно достатності прийнятих заходів.

У роботі наведена детальна характеристика кожної з запропонованих підсистем системи фінансової безпеки, визначені їхні мета, задачі, склад та особливості застосування в цілому за сферою матеріального виробництва України і залежно від галузі, в якій діє той чи інший суб'єкт підприємництва.

Складові підсистеми фінансової діагностики представлені на рис. 2.

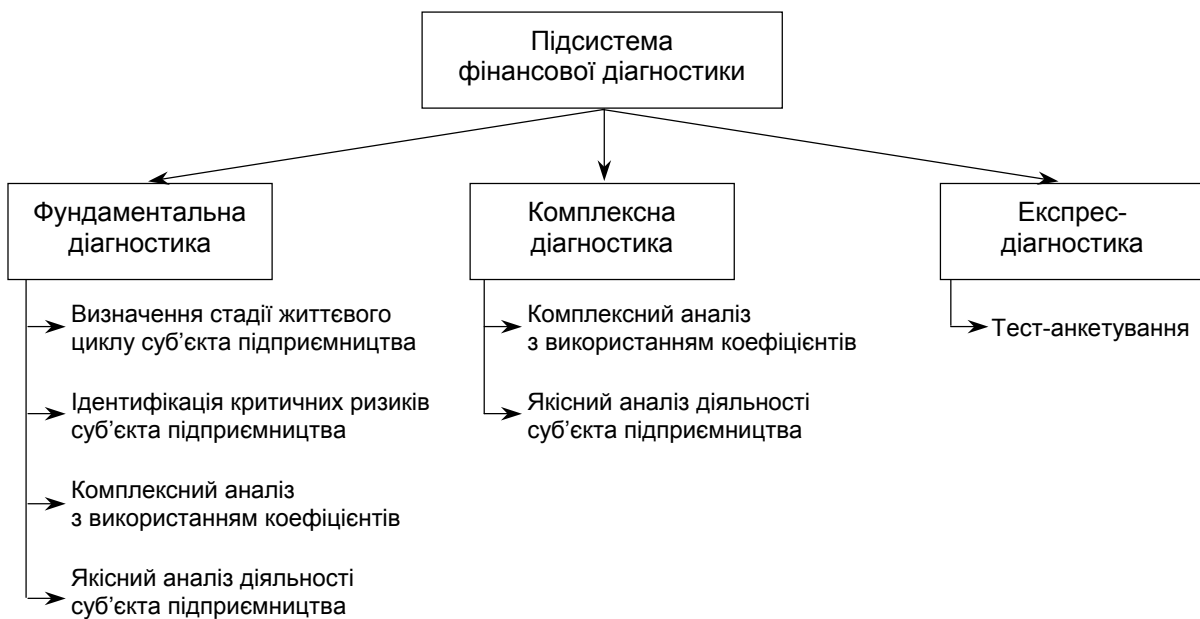

Рис. 2. Підсистема фінансової діагностики системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

Експрес-діагностика проводиться щомісяця, комплексна – щокварталу, фундаментальна – раз на рік. Що стосується конкретних методів здійснення процесу діагностики, то умовно їх можна розділити на дві групи: кількісні та якісні. В основу кількісних методів покладена комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки. Основою якісних методів виступають тестові анкети, розроблені на підставі досліджень та розрахунків, а також елементи якісних методів Аргенті, Ковальова, SWOT-аналізу. Автором були розроблені тестові

анкети для експрес- та комплексної діагностики в цілому по промисловості України, та анкети для експрес-діагностики суб'єктів підприємництва за окремими видами економічної діяльності сфери матеріального виробництва. На їх базі запропоновано перелік критичних ризиків суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва залежно від виду їх економічної діяльності.

У роботі автором запропоновано використання переліку можливих фінансових методів і важелів як для нормального фінансового управління, так і управління в умовах кризи. Також розроблено конкретні рекомендації для кожного з аналізованих видів економічної діяльності сфери матеріального виробництва України за типовим набором фінансових важелів і методів, використання яких забезпечить їх ефективну і стабільну діяльність, а, отже, і фінансову безпеку суб'єктів підприємництва.

Заключною підсистемою, яка необхідна для ефективної роботи системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, є підсистема контролю та оцінки результатів (рис. 3). Саме контроль є тією ланкою, яка має пов'язати між собою усі запропоновані підсистеми.

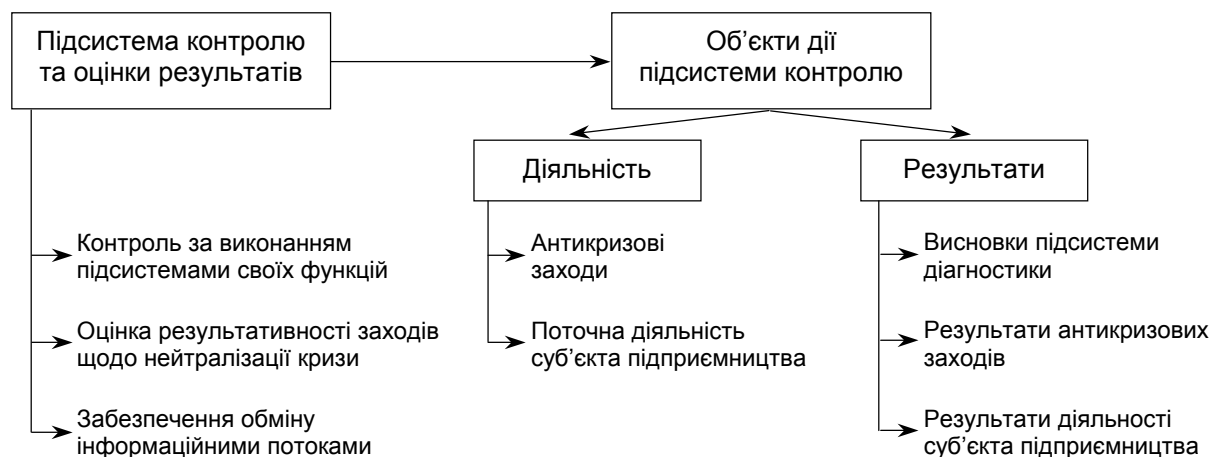

Рис. 3. Підсистема контролю і оцінки системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

Мета підсистеми – контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами, а також достовірна оцінка результативності й ефективності їх діяльності. Оцінку ефективності заходів з нейтралізації кризи пропонується проводити шляхом здійснення повторної діагностики, під час якої особливу увагу приділяють саме кризовим ділянкам роботи суб'єкта підприємництва. При цьому підсумковим критерієм ефективності буде поліпшення фінансового стану підприємств з точки зору як кількісного, так і якісного аналізу.

Практичне значення запропонованої системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва було підтверджене в процесі її впровадження на підприємствах сфери матеріального виробництва різних видів економічної діяльності України – ТОВ “Імпакт”, ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” і ТОВ “Горобина”.

Автором була проведена фундаментальна діагностика кожного підприємства згідно з методами і методиками, запропонованими в роботі. Для цього було здійснено кількісний та якісний аналіз фінансового стану і діяльності підприємств, визначено коло критичних ризиків.

Залежно від результатів діагностики автором зроблено висновки про можливість настання криз у майбутньому та, як наслідок, про рівень фінансової безпеки. На основі цих висновків розроблено рекомендації щодо недопущення настання кризових явищ. Деталізація рекомендацій залежала від результатів фінансової діагностики. Результати досліджень узагальнено в таблиці 3.

Таблиця 3

**Результати впровадження окремих елементів системи фінансової безпеки
на суб'єктах підприємництва сфери матеріального виробництва
Сумської області**

Підприємство	Критичні ризики	Результат фінансової діагностики	Перелік рекомендованих фінансових заходів
ВАТ "Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе"	<ul style="list-style-type: none"> - несприятливі коливання світових і внутрішніх цін на енергетичні ресурси та сировину; - політичні ризики (відносини України з Росією); - зовнішньоекономічні ризики (вступ України до СОТ); - можливі ускладнення в процесі реструктуризації підприємства; - втрата важливих контрагентів; - втрата ключових співробітників 	достатній рівень фінансової безпеки	<ul style="list-style-type: none"> - інвестування в енергозберігаючі технології; - більшу увагу слід приділяти фінансовому плануванню та регулюванню; - вихід на нові ринки збуту
ТОВ "Горобина"	<ul style="list-style-type: none"> - завелика частка векселів у кредиторській заборгованості і значна абсолютна їх сума; - негативний стан розрахунків з дебіторами; - зміни в податковому законодавстві; - зміни ставки акцизного збору на алкогольні напої з боку держави; - несприятливі коливання цін на ресурси (спирт); - збої в постачанні сировини; - зміни умов ліцензування виробництва спирту; - реорганізація спиртових заводів; - старе устаткування на спиртових заводах; - несприятливі коливання цін на зерно та інші похідні для виробництва спирту 	недостатній рівень фінансової безпеки	<ul style="list-style-type: none"> - оновлення основних засобів; - контроль за станом дебіторської і кредиторської заборгованості; - зниження залежності підприємства від постачальників сировини
ТОВ "Імпакт"	<ul style="list-style-type: none"> - різке скорочення обсягів реалізації; - незначні обсяги власного капіталу; - значна частка залучених коштів; - значний обсяг адміністративних витрат; - зміни в законодавстві та нормативному регулюванні сфери діяльності підприємства (ліцензування виробництва); - несприятливі коливання цін на ресурси; - поява нових конкурентів; - збої в постачанні сировини; - відсутність можливостей пролонгації 	кризовий стан	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація запропонованого інвестиційного проекту; - сертифікація персоналу; - автоматизація діяльності підприємства; - оптимізація та скорочення адміністративних витрат шляхом скорочення адміністративного персоналу; - продаж офісних приміщень та погашення відсотків

	банківських кредитів		і частки кредитного тіла
--	----------------------	--	--------------------------

Запропонована автором система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва має на меті запобігання настанню глибоких криз шляхом раннього попередження негативних тенденцій у роботі підприємств та нейтралізації можливих проблемних аспектів у поточній діяльності суб'єктів підприємництва. Ця система повинна забезпечити ефективну та стабільну фінансову діяльність суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва шляхом оптимізації використання фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що полягає в необхідності вдосконалення науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендації щодо розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва. За результатами дисертаційного дослідження зроблені наступні висновки:

1. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є складовою фінансової безпеки держави і являє собою здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою фінансову діяльність ефективно і стабільно шляхом оптимізації використання фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня та мінімізації впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

2. Основними загрозами фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва є недостатній рівень контролю за ризиками та неефективна діяльність. З метою полегшення контролю за ризиками автором запропоновано використання поняття критичних ризиків та рекомендовано поділяти кризове середовище суб'єктів підприємництва на два рівні.

3. Дослідження, проведені в роботі, показали, що теоретична база, необхідна для формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, є значною. До недоліків існуючої методології варто віднести відсутність сучасних та адаптованих до умов української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на суб'єктах підприємництва, недосконалість системи нормативних значень коефіцієнтів, недостатню дослідженість питань циклічності розвитку суб'єктів підприємництва і залежності кризових явищ від них, недооцінка ролі людського фактора як основи забезпечення фінансової безпеки.

4. Автором розроблено комплексну методику оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва на базі типових діапазонів, розрахованих на основі реальних даних суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва та коригуючих коефіцієнтів.

5. У роботі обґрунтовано необхідність підвищення ролі людського фактора при забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Одним

із шляхів цього є розвиток соціальної сфери організації. Сучасні умови вимагають раціоналізації соціальної сфери. З цією метою автором розроблено методику оцінки внеску працівника у загальний результат діяльності суб'єкта підприємництва.

6. Система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва являє собою сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, які повинні оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. Система має бути інтегрована у фінансово-економічний механізм фірми, що дозволить здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем суб'єкта підприємництва та приймати вчасні і обгрунтовані рішення.

7. Основними складовими системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва є підсистеми діагностики, контролю та оцінки результатів, а також підсистема фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки.

8. З метою підвищення якості роботи підсистеми діагностики автором було розроблено методику якісної оцінки рівня фінансової безпеки у вигляді тестових анкет, а також визначено перелік критичних ризиків для суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва за різними видами економічної діяльності.

9. Для забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки, з огляду на типові критичні ризики, у роботі запропоновано перелік фінансових важелів і методів для суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва різних видів економічної діяльності.

10. Апробація розробленої системи та окремих її складових, яка здійснювалась на промислових підприємствах Сумської області, показала її практичну дієздатність, що підтверджено відповідними довідками про впровадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Пластун О.Л. Державне регулювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 21. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 309-313, 0,2 друк. арк.
2. Пластун О.Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкрутства // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2 (21). – С. 57-60, 0,25 друк. арк.

3. Пластун О.Л. Ключові напрямки розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 4. – С. 206-214, 0,5 друк. арк.
4. Пластун О.Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2007. – № 1. – С. 100-107, 0,45 друк. арк.
5. Пластун О.Л. Якісні методи діагностики в системі фінансової безпеки суб'єктів підприємництва // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1 (22). – С. 40-44, 0,35 друк. арк.
6. Москаленко В.П., Пластун О.Л. Фінансово-економічна самостійність підприємства як фактор уникнення банкрутства // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2005. – № 2(19). – С. 111-124, 1 друк. арк.
(особисто автору належить 0,5 друк. арк.).
7. Пластун О.Л. Аналіз кількісних методик прогнозування банкрутства підприємства та обґрунтування необхідності розробки сучасних вітчизняних аналогів // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2 (19). – С. 101-107, 0,5 друк. арк.
8. Москаленко В.П., Пластун О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 180-192, 0,7 друк. арк. (особисто автору належить 0,35 друк. арк.).
9. Пластун А.Л. Определение сущности понятия “банкротство” в современной научной литературе // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – № 2 (32). – С. 256-262, 0,45 друк. арк.
10. Пластун О.Л. Основи побудови фінансово-економічного механізму попередження банкрутства підприємства // Механізм регулювання економіки. – 2005. – № 4. – С. 280-289, 0,35 друк. арк.
11. Москаленко В.П., Пластун А.Л. Развитие социальной сферы предприятия и роль банковского финансирования // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 22-31, 0,5 друк. арк. (особисто автору належить 0,25 друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

12. Пластун О.Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкрутства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник тез доповідей ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 листопада 2006 р.). Частина 2. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 33-35, 0,2 друк. арк.
13. Пластун О.Л. Ключові напрямки розвитку системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва // Матеріали Міжнародної науково-практичної

- конференції “Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами”. Том 4. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – С. 306-310, 0,15 друк. арк.
14. Пластун О.Л. Методологічні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 листопада 2007 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 69-71, 0,2 друк. арк.
15. Пластун О.Л. Основні проблеми в сфері банкрутства на Україні // “Теория и практика экономики и предпринимательства”: Материалы III Международной научно-практической конференции, Алушта, 11-13 мая 2006 г. – Симферополь, 2006. – С. 182, 0,1 друк. арк.
16. Пластун О.Л. II Визначення сутності поняття “банкрутство підприємства” в сучасній науковій літературі // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Дні науки – 2006”. Том 1. – Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 96-99, 0,2 друк. арк.
17. Москаленко В.П., Пластун А.Л. Проблемы развития социальной сферы предприятия // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник тез доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 листопада 2006 р.) – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 17-21, 0,2 друк. арк. (особисто автору належить 0,1 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Пластун О.Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб’єктів підприємництва сфери матеріального виробництва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2007.

У дисертаційній роботі досліджено особливості та проблеми розвитку системи фінансової безпеки суб’єктів підприємництва сфери матеріального виробництва.

У роботі розроблено і запропоновано конкретні рекомендації щодо розвитку системи фінансової безпеки суб’єктів підприємництва залежно від видів економічної діяльності матеріального виробництва. Зокрема, розроблено методики кількісної та якісної оцінки рівня фінансової безпеки підприємств залежно від сфери їх діяльності. Розроблено конкретні рекомендації щодо використання фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки, залежно від галузевих особливостей діяльності суб’єктів підприємництва.

Ключові слова: фінансова безпека, суб’єкти підприємництва, матеріальне виробництво, криза, ризик, кризове середовище, фінансова нестабільність, система фінансової безпеки, соціальна сфера підприємств.

АННОТАЦИЯ

Пластун А.Л. Развитие системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства сферы материального производства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2007.

В диссертации исследуются теоретические и практические вопросы развития системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства сферы материального производства как необходимой составляющей успешной и стабильной их деятельности.

В работе рассмотрено значение обеспечения финансовой безопасности на уровне государства и его элементов – субъектов предпринимательства. Проанализирована сущность и место финансовой безопасности субъектов предпринимательской деятельности в системе финансовой безопасности государства, отмечена недостаточная степень теоретической и практической разработки вопросов, связанных с обеспечением финансовой безопасности на уровне субъектов предпринимательства. Проведен анализ причин финансовой нестабильности субъектов предпринимательства, которые являются следствием разного рода кризисных ситуаций в деятельности предприятий, которые в свою очередь обусловлены ее рискованной природой. На основе проведенного исследования зарубежной и отечественной теории касательно вопросов обеспечения финансовой безопасности был сделан вывод о достаточности текущего уровня знаний для формирования системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства сферы материального производства.

В работе очерчены основные проблемы развития системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства в Украине, указано на отсутствие эффективных методик оценки уровня финансовой безопасности, недостаточную разработанность роли и места человеческого фактора для обеспечения финансовой безопасности, а также на ряд других проблем.

На основании расчетов основных финансовых коэффициентов были предложены типичные диапазоны их изменения как для предприятий Украины в целом, так и в зависимости от вида их экономической деятельности. На базе этих диапазонов была разработана комплексная методика оценки финансовой безопасности субъектов предпринимательства. Также были разработаны тестовые анкеты для качественной диагностики финансовой безопасности предприятий в зависимости от вида их экономической деятельности.

В работе обоснована необходимость повышения роли человеческого фактора как ключевого элемента, необходимого для эффективного функционирования системы финансовой безопасности. Это предлагается осуществлять путем развития на предприятиях социальной сферы, основными проблемами которой на сегодняшний день являются государственная политика, направленная на муниципализацию объектов социальной сферы предприятий, а также недостаточная степень рационализации их использования. С целью повышения эффективности от использования социальной сферы, в работе предложена методика оценки вклада работника в общий результат работы предприятия.

Результатом диссертационного исследования стала разработка системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства сферы материального производства с конкретными рекомендациями по ее использованию в зависимости от вида экономической деятельности субъекта предпринимательства сферы материального производства.

Автором проведен анализ критических рисков субъектов предпринимательства различных видов экономической деятельности сферы материального производства. Исходя из перечня критических рисков в работе предложены типичные наборы финансовых методов и рычагов, как со стороны самих субъектов предпринимательства, так и государства, по обеспечению необходимого уровня финансовой безопасности субъектов предпринимательства в зависимости от вида их экономической деятельности.

Ключевые слова: финансовая безопасность, субъекты предпринимательства, материальное производство, кризис, риск, кризисная среда, финансовая нестабильность, система финансовой безопасности, социальная сфера фирмы.

SUMMARY

Plastun O.L. The development of the financial safety system of business subjects in the sphere of material production. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic science degree in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Institute of Higher Education “Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine”, Sumy, 2007.

The dissertation researches theoretical and practical bases of financial safety system and its development on the business subjects in the sphere of material production as a part of financial safety of the state.

In work it is developed and offered concrete recommendations on the financial safety system evaluation on the business subjects depending on the sphere of material production. In particular, we created the methods of quality and quantity evaluation of the financial safety level depending on the sphere of material production. Also are offered concrete recommendations about using the financial methods and leverages to provide the financial safety depending on type of the firm's activity.

Key words: financial safety, material production, business subjects, crisis, risk, crisis sphere, financial instability, financial safety system, enterprise's social sphere.

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
О.М. Дутченко

Підписано до друку 07.12.2007.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Інформаційно-видавничий відділ
Державного вищого навчального закладу
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

